

sectorspecial

Margarine, Vetten en Oliën

Als één sector in Nederland over internationaal ondernemen kan meepraten, dan is dat de sector Margarine, Vetten en Oliën. Grondstoffen worden vanuit alle windstreken gehaald en het eindproduct vervolgens weer naar de hele wereld geëxporteerd.

Het veelgeroemde vakmanschap van Nederland als handelsnatie wordt ten volle ingezet om de internationale concurrentie het hoofd te bieden.

Transport en productie zijn belangrijke kostenposten. Vanuit agrologistiek oogpunt heeft Nederland een centrale positie in Europa en dat komt deze sector goed uit. Door innovatie (biobrandstoffen, veevoer) en verfijnde destillatietechnieken blijft Nederland de concurrentie voor en is het nog steeds een belangrijke speler. Eisen op het gebied van duurzaamheid van productie en gezondheid van de consument worden steeds belangrijker en ook daarmee gaan Nederland en de Nederlandse ondernemer bewust om.

De toegenomen productie in landen als Brazilië en Turkije wordt door nieuwe afzetmogelijkheden ook in die landen zelf afgezet. Dat biedt elders op de wereldmarkt kansen. De Nederlandse producent zie ik voorlopig dan ook niet 'interen op zijn vet...'

*Marie Josée Jenniskens
Hoofd Regio- en Landenbeleid*

Voor gezonde MVO-sector:

Inspelen op maatschappelijke wensen

Een gezonde economische ontwikkeling van de sector margarine, vetten en oliën op de (middel)lange termijn is mogelijk. Maar dan moet de sector wel tijdig en adequaat inspelen op maatschappelijk gewenste ontwikkelingen. Belangrijke prioriteiten voor de komende jaren zijn onder meer gebruik van MVO-(bij)producten in biobrandstoffen, duurzame grondstoffenvoorziening, verbetering van de vetzuursamenstelling van de voeding en versterking van zelfregulering op het gebied van voedselveiligheid.

De oliën- en vettensector kent een plantaardige en een dierlijke component. De bedrijven die tot de sector worden gerekend, zijn de verwerkers van oliehoudende zaden, de producten van gesmolten dierlijk vet, de bedrijven die oliën en vetten raffineren en verder bewerken, de margarine- en sauzenfabrikanten, de vetveredelaars, de oleochemie en de handel in oliezaden, oliën en vetten. Al deze bedrijven zijn verenigd in het Productschap Margarine, Vetten en Oliën (MVO).

Bedrijven in de MVO-sector (begin 2005)

Verwerkers oliezaden	4
Uitsmelters dierlijke vetten	8
Raffinadeurs/harders	11
Margarine-/spijsvetfabrikanten	9
Vetrecyclingbedrijven	9
Oleochemie	1
Opslagbedrijven	6
Internationale handelaren	365

Internationale oriëntatie

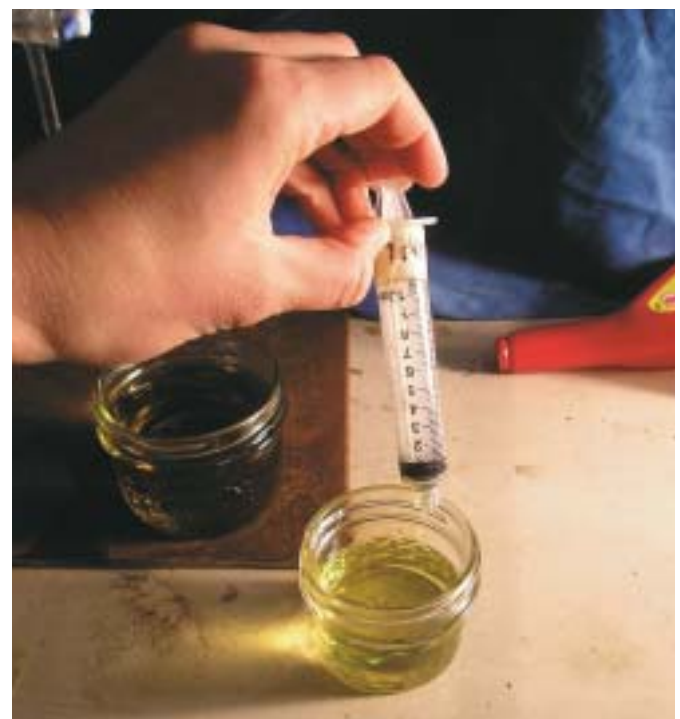
Met een productiewaarde van € 3 miljard is de oliën- en vettensector een belangrijke speler in de Nederlandse economie. De sector is sterk internationaal georiënteerd. Jaarlijks wordt voor ongeveer € 2,5 miljard aan grondstoffen (zo'n 90% van de totale behoefte) ingevoerd. Uit Noord- en Zuid-Amerika komen voornamelijk sojabonen, terwijl Zuidoost-Azië vooral ruwe tropische oliën en Oost-Europa koolzaad en zonnebloempitten levert. De waarde van de export bedraagt ruim € 2 miljard. Nederland is na Duitsland en Spanje de grootste verwerker van oliehoudende zaden in Europa. Oliehoudende zaden worden verwerkt tot plantaardige oliën en eiwitheoudend meel. Binnen Europa is Nederland de grootste producent van geraffineerde en verder bewerkte plantaardige vetten en oliën. De productiewaarde van dierlijke vetten in Nederland bedraagt € 80 miljoen. Dat is 8% van de totale EU-productie.

Biobrandstof

Ongeveer 50% van de oliën en vetten die in Nederland worden verkocht, wordt verwerkt in margarines, mayonaises, slasauzen,

spijsolie en vele andere levensmiddelen. Zo'n 30% wordt geleverd aan diervoederbedrijven en circa 20% dient als grondstof voor producten als cosmetica, wasmiddelen, inkten, farmaceutische producten, zepen, verven en smeermiddelen. Restproducten worden vanwege hun hoge energetische waarde vaak ingezet als biomassa voor de opwekking van elektriciteit. Daarnaast kunnen bijproducten als gebruikte frituurvetten en vetzuren dankzij inspanningen van het Productschap MVO tegenwoordig als vloeibare biobrandstof worden aangewend voor energie-opwekking. Het kwaliteitssysteem van de KIWA-Beoordelingsrichtlijn, dat in 2005 op initiatief van het productschap tot stand kwam, is een stap in de richting naar volledige erkenning van MVO-bijproducten als biobrandstof. Het productschap spant zich nu in om ook dierlijke vetten onder deze beoordelingsrichtlijn te brengen. De stormachtige ontwikkelingen op het gebied van biobrandstoffen in Europa en Amerika - en in de nabije toekomst waarschijnlijk ook in Azië - zullen de internationale marktverhoudingen in de oliën- en vettensector sterk beïnvloeden.

MVO-bijproducten als biobrandstof.

'Smeer je Groot', de campagne om ouders van jonge kinderen te stimuleren om margarine op brood te smeren.

Roep om duurzaamheid

Ook duurzame ontwikkeling is een onderwerp dat zich binnen de MVO-sector in warme belangstelling mag verheugen. Palm- en sojaolie zijn de meest gebruikte oliën ter wereld, zowel in food- als non-foodtoepassingen. Naar verwachting zal de mondiale vraag naar deze soorten de komende jaren fors toenemen. Dit zal gepaard gaan met uitbreiding van de arealen in Azië (oliepalmen) en in Noord- en Zuid-Amerika (sojabonen). In West-Europa ontstaat steeds meer aandacht voor de mogelijke impact van deze uitbreiding op de natuur en biodiversiteit. Maatschappelijke organisaties dringen er in toenemende mate op aan dat bedrijven in Nederland en in andere Europese landen zich van deze ontwikkeling rekenschap geven.

Op initiatief van het Wereld Natuur Fonds is in 2003 de Roundtable on Sustainable Palm Oil (RSPO) opgericht om het beheer en de uitbreiding van de oliepalmteelt op een duurzame manier te laten plaatsvinden. Tachtig producenten, verwerkers, banken, detailhandelaren en maatschappelijke organisaties uit zowel palmolieproducerende als -afnemende landen stelden in november 2005 gezamenlijk een aantal 'duurzame palmoliecriteria' op die betrekking hebben op ecologische en sociale aspecten. Eén van de belangrijkste criteria is dat voor de aanleg van palmolieplantages geen tropische bomen gekapt mogen worden. Het Productschap MVO ondersteunt dit initiatief en is er actief bij betrokken. Daarnaast participeert MVO namens de Nederlandse oliën- en vettenketen in het Partnership Palmolie dat Nederland onlangs met Indonesië en Maleisië afsloot. Hiermee wil MVO samen met maatschappelijke organisaties en de overheid duurzaamheidsprojecten in de productielanden realiseren ter ondersteuning van de RSPO.

Vetzuren

Verder staan gezonde voeding en de relatie tussen overgewicht en welvaartsziekten in het middelpunt van de belangstelling. Het is aan de MVO-sector om hierop in te spelen met productinnovaties en adequate consumenteninformatie. Het productschap stelde samen met de sector doelstellingen op om de komende vijf jaar te werken aan een verbeterde vetzuursamenstelling van de voeding. Zo moet het aandeel vloeibare margarines en bak- en braadproducten in 2010 ten minste 40% bedragen (in 2004 was dat 24%) en dat van vloeibare

frituurvetten in de retail minimaal 90% (in 2004 was dat 68%). In de fastfoodsector moet ten minste 50% van de ondernemers eind dit jaar in vloeibaar frituurvet frituren. Afnemers van industrieel bewerkte plantaardige oliën en vetten hebben zich op initiatief van het productschap in 2003 verenigd in de Task Force Verantwoorde Vetzuursamenstelling en werken aan een reductie van transvetzuren en verzadigde vetzuren in producten als snacks, aardappelproducten, gebak en koek.

Gezond vet

In alle consternatie rondom overgewicht mag niet worden voorbijgegaan aan het belang van gezonde onverzadigde vetten in een gezonde voeding. Vet is een voedingsstof die vitamines en essentiële vetzuren levert die het lichaam elke dag nodig heeft. Het Voorlichtingsbureau Margarine, Vetten en Oliën richt zich met campagnes op stimulering van het gebruik van MVO-producten met een verantwoorde vetzuursamenstelling. Een goed voorbeeld hiervan is de campagne 'Smeer je Groot' waarmee ouders van jonge kinderen worden geïnformeerd over de redenen om margarine op brood te smeren. In de EU wordt gewerkt aan wetgeving ter stimulering van een goede informatievoorziening, een verantwoord gebruik van claims en reclame en over toevoeging van microvoedingsstoffen aan voedingsmiddelen. Het productschap neemt deel aan relevant nationaal en Europees overleg en informeert de MVO-bedrijven over ontwikkelingen op dit gebied via nieuwsbrieven, internet en platformbijeenkomsten, zodat steeds geanticipeerd kan worden op nieuwe wettelijke eisen.

Kijk voor meer informatie op:

www.mvo.nl
www.mvo.nl/biobrandstoffen
www.mvo.nl/voedselveiligheid
www.vetzuursamenstelling.nl
www.voorlichtingmvo.nl

Sterke groei, hevige concurrentie én kritiek

‘Internationale afspraken enige weg naar duurzame olieproductie’

Het productschap Margarine, Oliën en Vetten vertegenwoordigt één van de meest internationale industrieën in ons land. Hevige concurrentie uit lagelonenlanden weerhoudt de sector niet van een liberaal geluid over de WTO. Voorzitter Wim Oosterhuis en secretaris Ronald Hiel hebben het liever over internationale afspraken over duurzaamheid en zelfregulering en innovatie in de zoektocht naar gezondere vetten.

Van Nederlandse akkers komt amper koolzaad, raapzaad of zonnebloem, maar evengoed herbergt ons land een verwerkende industrie van oliën en vetten met een productiewaarde van € 3 miljard. Oliezadencrush, raffinage van plantaardige oliën en vetten, productie van margarines en halvarines. Een grote sector in de agribusiness, gebaseerd op aanvoer van grondstof over zee; uit de VS, Zuid-Amerika en Azië. Van de productie gaat 90% weer over de grens, naar andere EU-landen. De grootste spelers zijn onderdeel van buitenlandse firma's die wereldwijd opereren. Internationaler kan het niet. Voorzitter Wim Oosterhuis van het productschap MVO beaamt het en hoeft niet lang te zoeken naar een verklaring voor de voorkeur van 'zijn' sector voor Nederland: "De haven van Rotterdam speelt uiteraard een rol in de aanvoer van grondstoffen, maar het is een combinatie van factoren." zegt hij. "We kunnen van hieruit de consumentencentra bedienen in de driehoek Frankrijk, België en Duitsland. En in hetzelfde gebied is een grote veehouderijsector die olie�aden en meel afneemt." De huidige aanwezigheid en de infrastructuur eromheen heeft kennelijk een aanzuigende werking. Twee buitenlandse firma's bouwen nieuwe fabrieken voor de verwerking en raffinage van palmolie op de maasvlakte. "Dat ze niet voor Hamburg of voor Engeland kiezen, zegt wel iets". Er komt de komende jaren een capaciteit voor 1 miljoen ton bewerkte palmolie bij. Iets meer dan een verdubbeling.

Heftige concurrentie

Dat wijst al op hooggestemde verwachtingen over de markt voor palmolie. Uiteraard zijn Oosterhuis en secretaris Ronald Hiel blij met die vooruitzichten, maar als belangenbehartiger van de hele keten in deze sector hebben ze nog de nodige problemen op hun bordje. Zo gaat het ronduit slecht met de bedrijven die ruwe olie produceren uit aangevoerde zaden, de oliecrush. De verwerking daalde in 2004 nog eens met ruim 10%, waarmee de krimp sinds 2000 op 30 % komt. In 2005 trad een licht herstel op. "De afzet van meel naar de veehouderij groeit niet meer en de concurrentie met landen als Brazilië is gigantisch", zegt Oosterhuis daarover. De markt mag er dan goed uitzien, de extra capaciteit in raffinage kan op termijn voor stevige concurrentie zorgen. "In de meeste markten zie je bundeling en schaalvergroting. In deze sector zijn er juist twee heel grote spelers bijgekomen", zegt Oosterhuis.

Wim Oosterhuis en Ronald Hiel van het productschap MVO.

Foto Jeroen van der Meyde

Duurzaamheidsdiscussie op scherp

Tegelijk zet de voortdurende groei van de sector de discussies over duurzaamheid op scherp. Landen als Maleisië, Indonesië en Brazilië breiden de productie van respectievelijk palm en soja sterk uit. Volgens sommige NGO's leidt dit nogal eens tot ontbossing, vervuiling van rivieren en onzorgvuldig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. De sector heeft te maken met organisaties als Greenpeace, Wereld Natuur Fonds en Milieudefensie, die hun zorgen uiten. Gevraagd naar de visie van het productschap is het tweetal behoedzaam. "Het is belangrijk om eerst naar het mondiale plaatje te kijken. Dat de vraag groeit en landen daarop willen inspelen om economische redenen, beschouwen wij als een fact of life", stelt Oosterhuis. Hiel benadrukt dat de sector geen heil ziet in het creëren van kleine deelstromen voor duurzame olie à la Max Havelaar en Fair Trade. De consument heeft geen beleving met de olie die verwerkt is in 50 tot 60% van onze voedingsmiddelen. Uit onderzoek blijkt dat de consument niet bereid is er meer voor te betalen. Het productschap zet in op internationale afspraken en Hiel is dan ook enthousiast over de resultaten van de Round Table on Sustainable Palm Oil. In dit internationale overleg zijn bedrijven, overheden en NGO's in een jaar tijd tot concrete afspraken gekomen over principes en criteria voor duurzame productie. "Wij ondersteunen dat actief en gaan aan de slag om de invoering in de praktijk te faciliteren", zegt hij. Hij wijst ook op het partnership dat het ministerie van LNV hierover heeft met Indonesië en Maleisië. Daarin worden projecten opgezet op plantages en trainingen georganiseerd.

Gezonder vet

Een andere 'grote uitdaging' in de woorden van Hiel is de gezondheidstrend. Toenemend overgewicht zet het imago van vetten onder druk. In een recente toekomstverkenning ziet het productschap hier taken voor zichzelf. Het wil bevorderen dat de sector maatschappelijk verantwoord onderneemt door vlot in te spelen op mogelijkheden om de vetzuursamenstelling te verbeteren. Als serviceverlener zal het productschap het beleid en maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen op de voet volgen en vertalen. Consumentenvoorlichting met de feiten over de rol van vetten en oliën in een gezonde voeding vormt het sluitstuk.

Concreet is er al veel gebeurd. Hiel vertelt dat de hoeveelheid verzadigde vetzuren in margarine en halvarine sterk is gedaald. De introductie van vloeibare bak- en braadmargarine is een succes. Vloeibaar frituurvet is door de consument opgepikt en maakt nu opgang in de horeca, ondersteund door de campagne 'verantwoord frituren'. Neemt niet weg dat er nog een weg te gaan is. De 'taskforce verantwoorde vetzuursamenstelling' heeft de ambities van de sector neergelegd in een manifest. "Er kan nog het één en ander om de vetten in snacks en koekjes te verbeteren, maar het is maatwerk. Fabrikanten willen niet inleveren op textuur en smaak", zegt Hiel. Oosterhuis vertelt dat minister Hoogervorst dolblij was met het manifest dat hem werd aangeboden. "Nee, het is geen reactie op een dreiging met nieuwe regels. Het is ondoenlijk om dat op een goede manier met wetten af te dwingen. Hoogervorst heeft reden voor blijdschap, omdat bedrijven die ontwikkelingen zelf in gang zetten."

Food en non-food

Maar het gaat niet alleen over voeding. Biobrandstoffen komen voor een deel uit dezelfde grondstoffen. En alsof er nog niet genoeg dynamiek is, zorgt die voor de nodige extra beweging. Oosterhuis noemt

Vloeibaar frituurvet is door de consument opgepikt en maakt nu opgang in de horeca, ondersteund door de campagne 'verantwoord frituren'.

de toenemende vraag één van de belangrijkste marktfactoren van de komende tijd. De EU stuurt aan op een aandeel van 5,75% in 2010, terwijl het nu amper 0,8% is. Een paar procent van de brandstoffenmarkt is erg veel en Oosterhuis verwacht dat de nieuwe markt de groeipotenties van de sector dik onderstreept. "Verwerkers en importeurs zijn verguld met die extra outlet. Er is veel belangstelling om erin te investeren", zegt Oosterhuis. Maar er hoort een kanttekening bij. "Het is voor de één een kans, voor de ander een dreiging. Het is zaak om veel verschillende grondstoffen te gebruiken. Raapzaad wordt nu duur, en dat zorgt voor concurrentie met foodtoepassingen. Grote verschuivingen in onderlinge prijsverhoudingen van oliën moeten we zien te voorkomen. Concurrentie van non-food met food kan heel vervelend uitpakken."

Ten opzichte van andere productschappen in de agribusiness laat MVO een volstrekt liberaal geluid horen over de onderhandelingen in de WTO. Oosterhuis: "We zijn voorstander van vrijere handel. Niet zo vreemd voor een sector die het moet hebben van wereldwijde sourcing van grondstoffen in een land dat die grondstoffen zelf niet heeft."

Is het in WTO-verband vaak de EU die verwijten krijgt over oneerlijke barrières, in de MVO-sector staan juist de grootste vrijhandelsfans er slecht op. De EU past al sinds de 'GATT Dillon Ronde' van beginjaren '60 geen invoerrechten meer toe op oliezaden en schroot van oliezaden, terwijl de EU-tarieven op plantaardige oliën (uitgezonderd olijfolie) tot de laagste van de wereld behoren. De tarieven die de VS en Zuid-Amerikaanse landen als Brazilië en Argentinië toepassen op de invoer van plantaardige oliën, zijn aanmerkelijk hoger dan die van de EU.

Nationaal plan agro-energie Brazilië

Groeidoel bij productie van biodiesel

Brazilië heeft sinds kort een nationaal plan agro-energie. Dit plan vormt een belangrijk onderdeel van de strategie van de Braziliaanse overheid om de productie van biodiesel te verhogen naar 1 miljard liter per jaar vanaf 2008. Vanaf dat jaar is bijmenging van 2% biobrandstof wettelijk verplicht.

Biobrandstoffen zijn bronnen van hernieuwbare energie die is afgeleid van agrarische producten als suikerriet, oliehoudende zaden en reststromen van de verwerking van agrarische producten en hout. Het gebruik van biobrandstoffen levert Brazilië een direct economisch voordeel op. Het land bespaart er jaarlijks de aankoop in het buitenland mee van zo'n 6,4 miljard liter dieselolie. De productie en het gebruik van biobrandstof stimuleren niet alleen de nationale landbouw, maar veroorzaken door de schonere verbranding ook minder vervuiling. Bovendien zou de toepassing ervan financiële voordelen in het kader van het Kyoto-verdrag kunnen opleveren.

Consortium

Het nationaal plan wordt gecoördineerd door Embrapa, de landbouwkundige onderzoeksorganisatie van het ministerie van Landbouw. In een consortium worden alle relevante sectoren betrokken bij de vorming van een investeringsfonds voor investeringen in de agro-energie. Het ministerie van Wetenschap en Technologie heeft in 2004/05 ruim € 6,4 miljoen beschikbaar gesteld voor onderzoek naar

Suikerriet als bron van energie.

1,5 miljoen ha grond voor 2% biodiesel

Dieselolie met toevoeging van 2% biodiesel wordt B2 genoemd. Pure biodiesel wordt aangeduid met B100. Voor de productie van 2% biodiesel (wettelijk verplicht bijmengingspercentage vanaf 2008) is 1,5 miljoen hectare landbouwgrond nodig, wat overeenkomt met 1% van de beschikbare betaalde oppervlakte in Brazilië (150 miljoen hectare).

‘Brazilië kan beschikken over ruim 30 miljoen ha landbouwgrond!’

productie- en verwerkingsprocessen van agro-energie. Een deel van dit geld gaat naar de vorming van het Braziliaans Netwerk voor Biodiesel Technologie (RBTB), waaraan 23 universiteiten en onderzoeksinstituten deelnemen. Het nationale centrum voor onderzoek naar agro-energie is gevestigd in Piracicaba (SP) aan de landbouwuniversiteit Luiz de Queiróz.

Diepgaande veranderingen

Agro-energie ontwikkelt zich als een grote kans voor daadwerkelijke en diepgaande veranderingen in de agribusiness. Er is grote behoefte aan nieuwe bronnen van hernieuwbare energie en vooral van biomassa. Zonder te concurreren met de productie van voedingsmiddelen kan Brazilië beschikken over een areaal van ruim 30 miljoen hectare door integratie van akkerbouw en veehouderij. Een geweldige

Verwerkingscapaciteit sojazaden - 2002

deelstaat	ton/dag
PARANÁ (PR)	28.650
RIO GRANDE DO SUL (RS)	20.150
MATO GROSSO (MT)	14.500
SÃO PAULO (SP)	12.950
GOIÁS (GO)	9.060
MATO GROSSO DO SUL (MS)	6.630
MINAS GERAIS (MG)	6.450
BAHIA (BA)	5.460
SANTA CATARINA (SC)	4.050
AMAZONAS (AM)	2.000
PERNAMBUCO (PE)	400
PIAUI (PI)	260
TOTAAL BRAZILIË (*)	110.560

(*) De werkelijke verwerkingscapaciteit in 2002 bedroeg 107.460 ton per dag (3.100 ton per dag betrof de niet-actieve bedrijven).

kans voor de sector van de oliezaden om toegevoegde waarde te creëren. Brazilië voorziet grote uitbreiding van de suiker- en alcoholsector, maar ook de energie-opwekking uit reststromen zal een hoge vlucht nemen bij slachthuizen, voedselverwerkende bedrijven, veehouderijen (biogas), de houtsector en de houtverwerkende industrie (papier, cellulose). Het nationale plan voorziet in de ontwikkeling van technologieën om energie te winnen uit verschillende plantensoorten.

Kansen

Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen zijn slechts op beperkte schaal actief in Brazilië. Juist op het terrein van de agro-energie liggen kansen in vooral het overbrengen van kennis van toepassingen en creativiteit in het vinden van nieuwe toepassingen. Naast agro-energie is ook de toepassing in de voedingsmiddelenindustrie, de cosmetica, verven en coatings, diervoeder en biomassa interessant. Nederlandse kennis van plantensoorten, hun inhoudsstoffen en de veredeling daarvan kan uitstekend worden ingezet. Door participatie in de Braziliaanse ontwikkelingen ontstaat er uitwisseling van technologische kennis over de winning, destillatie en raffinage van plantaardige oliën en vetten. Deze kennis kan op haar beurt worden ingezet ten behoeve van de ontwikkelingen in Nederland.

LNV-bureau Brasilia

Meer informatie

EMBRAPA - www.embrapa.gov.br
 ABIOVE - www.abiove.com.br
 Biodiesel - www.biodiesel.org

Voor de agro-energie interessante plantensoorten

• Wonderolie - *Ricinus communis L.*

Vooral in het arme noordoosten van Brazilië is ruim 3,3 miljoen hectare geschikt voor de teelt van dit gewas. Dat is met de huidige technieken goed voor zo'n 1,8 miljard liter plantaardige olie. De wonderolie kan naast de verwerking tot biodiesel ook worden gebruikt bij de productie van cosmetica en smeermiddelen en als toevoeging bij speciale olie voor de ruimtevaart. Het gewas kan een belangrijke bijdrage leveren aan de sociale ontwikkeling van de regio. Inmiddels heeft de overheid een waarborgzegel ingesteld dat recht geeft op bepaalde financiële tegemoetkomingen als de verwerkende industrie het basismateriaal koopt van kleine boeren.

• Dendê palm - *Elais guineensis Jacq.*

Deze palm, die 5.000 liter olie per jaar per hectare kan produceren, doet het uitstekend als herbebossing in de Amazone-as. Elke miljoen hectare afgebrand bos die wordt beplant met Dendê levert tot zo'n 4,5 miljoen liter olie. Er is 10 miljoen hectare geschikt voor de aanplant. Per hectare kan één familie van arme landloze boeren een bestaan opbouwen.

• Sojaboon - *Glycine max (L.) Merr.*

Met de huidige technieken levert één hectare soja in Brazilië 600 liter olie op. Door goede integratie en vruchtwisseling tussen akkerbouw en weidegrond is het in principe mogelijk om jaarlijks 20% van de 100 miljoen hectare weidegrond voor de teelt van soja vrij te maken.

• Zonnebloem - *Helianthus annuus L.*

Eén hectare zonnebloemen levert ongeveer 1.000 liter olie per jaar op. Door toepassing van moderne vruchtwisseling kan met een tweede oogst in hetzelfde seizoen meer dan 2,5 miljard liter olie per jaar worden geproduceerd.

• Suikerriet - *Saccharum officinarum L.*

De Braziliaanse productie van suikerriet bedroeg in het oogstjaar 2003/04 ruim 350 miljoen ton. Brazilië is momenteel de grootste producent van ethanol ter wereld, met een volume van 14,5 miljard liter per jaar. De prijs aan de 'pomp' van ethanol is hier lager dan die van benzine.

Pinhão manso of Barbados nut

• Overigen

Met veel belangstelling wordt gekeken naar gewassen als sesamolie (*Sesamum indicum L.*) met 750 kg/ha zaden per jaar en een oliegehalte van meer dan 55%; pinda's (*Arachis hypogaea L.*) die het op zandgrond goed doen; de van nature in Brazilië voorkomende Pinhão manso of Barbados nut (*Jatropha curcas L.*) met 8.000 kg/ha en een oliegehalte van 37%. En dan beschikt Brazilië nog over meer dan 17 miljoen ha waar van nature de palm Babaçu (*Attalea speciosa Mart. Ex Spreng.*) voorkomt.

Ir. Michaël M.R. van Sallandt (Loders Crocklaan)

“Palmolie is en blijft breed toepasbaar”

Loders Crocklaan is geen naam die de doorsnee consument iets zegt. Toch heeft ieder van die consumenten de smaak van dit smeüige bedrijf flink te pakken. De palmolie die het bedrijf oogst, verwerkt en op grote schaal mondiaal levert, bakt, frituurt, verrijkt, completeert en bindt duizenden producten. Op de Rotterdamse Maasvlakte staat de nieuwe vestiging, waar ir. Michaël van Sallandt met zekere trots een rondleiding verzorgt. “Palmolie is zo multi-toepasbaar, dat zelfs ik niet meer tot in details kan vertellen waarin onze olie zoal verwerkt is of bij welk proces ze gebruikt wordt. En die toepasbaarheid neemt met de dag toe.”

Het is een eind rijden. De nieuwe vestiging van Loders Crocklaan bevindt zich op de Maasvlakte. Het bedrijf bouwde een historie op in de Zaanstreek en beschikt over een vestiging in Wormerveer, waar naast palmolie ook andere oliën als zonnebloemolie worden verwerkt. Omdat de filosofie uitgaat van het massale vervoer per boot, verkoos Loders Crocklaan onlangs de waterrijke locatie op de Maasvlakte voor de nieuwe vestiging. Op de meest recente ontginning, dus op de uiterste punt. Eenmaal daar aangekomen, ontcom je niet aan de dichtregels van de Hollandse versie van Jacques Brel: ‘Wanneer bij eb het strand woest is als een woestijn ... en natte westenwinden gieren van venijn ... dan vecht mijn land, mijn vlakke land.’ Midden op die vlakte staat de Loders Crocklaan-vestiging te glimmen van nieuwigheid.

Puur natuurlijk

Een gedegen toegangscontrole stopt een rijtje tankwagens, dat ongeduldig de vette vracht komt laden. Na binnenkomst in het

kantoorgebouw oogt de controlekamer net zo computergestuurd als elke andere industriële productie-unit. Maar als Van Sallandt zijn verhaal illustreert met een modeluitstalling van een aantal buisjes met de verschillende stadia van vettenraffinage en -fractionering, dan is met nadruk het puur natuurlijke product palmolie het onderwerp van gesprek. “De palmboom groeit aan de evenaar en in principe rond de gehele wereld. Oorspronkelijk was de palmboom in Afrika te vinden, maar het waren de Nederlanders die voor de overtocht naar Zuidoost-Azië, voornamelijk Indonesië en Maleisië zorgden. Daar bevinden zich voor Loders Crocklaan de grootste en belangrijkste plantages. De boom wordt door snoeien laag gehouden om het oogsten te vergemakkelijken. In het voor palmbomen gunstige klimaat is de pit zonder al te veel zorg of enige correctie in een relatief snel tempo oogstrijp. Daaruit wordt de olie geperst, die onmiddellijk per boot naar de productielocaties wordt vervoerd. Naast Wormerveer, Zwijndrecht en Rotterdam hebben we die ook in Maleisië, Egypte, de USA en Canada.”

De overslagkade van Loders Crocklaan.

Van Sallandt illustreert zijn verhaal met een modeluitstalling.

Meest bruikbare olie

Door het raffineren en fractioneren ontstaan de verschillende palmoliën. De gloednieuwe productie-unit op de Maasvlakte verzorgt de reiniging en de eerste, scheidende procesgangen. De locatie werd verkozen vanwege de gunstige aan- en doorvoerroute over water en de veilige ligging in een puur industriegebied. Overslag en verpompen zijn handelingen die niet bijdragen aan de kwaliteit van palmolie. Met de nieuwe locatie, het bulkformaat van de tankschepen en de perfect gecontroleerde doorvoer kan Loders Crocklaan de topkwaliteit van zowel de ruwe palmolie als de gefractioneerde producten garanderen. De verschillende basisproducten worden doorgevoerd naar Wormerveer om tot halffabrikaat of zelfs eindproduct voor de diverse afnemers te worden verwerkt. Dat diverse moet in absolute meervoudsvorm worden gelezen. Palmolie wordt namelijk gebruikt in een enorme hoeveelheid producten en bij nog veel meer productieprocessen. Onder de plantaardige oliën geldt de palmversie als de zuiverste en meest bruikbare olie tegen de laagste prijs. Een prima uitgangspunt voor zowel kleinschalig als grootindustriële gebruik.

Exportproduct bij uitstek

Als frituurvet levert palmolie gigantische voordelen op. Energiebesparing en een lager vetgehalte zijn de eerste die opvallen. Chips worden onder meer om die reden over de hele wereld in dit vet gebakken. Maar ook de zoetwarenindustrie en de kleinschalige bakkerij bestellen palmolie. Margarines maken dankbaar gebruik van de smerende en

‘De palmolie is optimaal geschikt voor biodiesel’

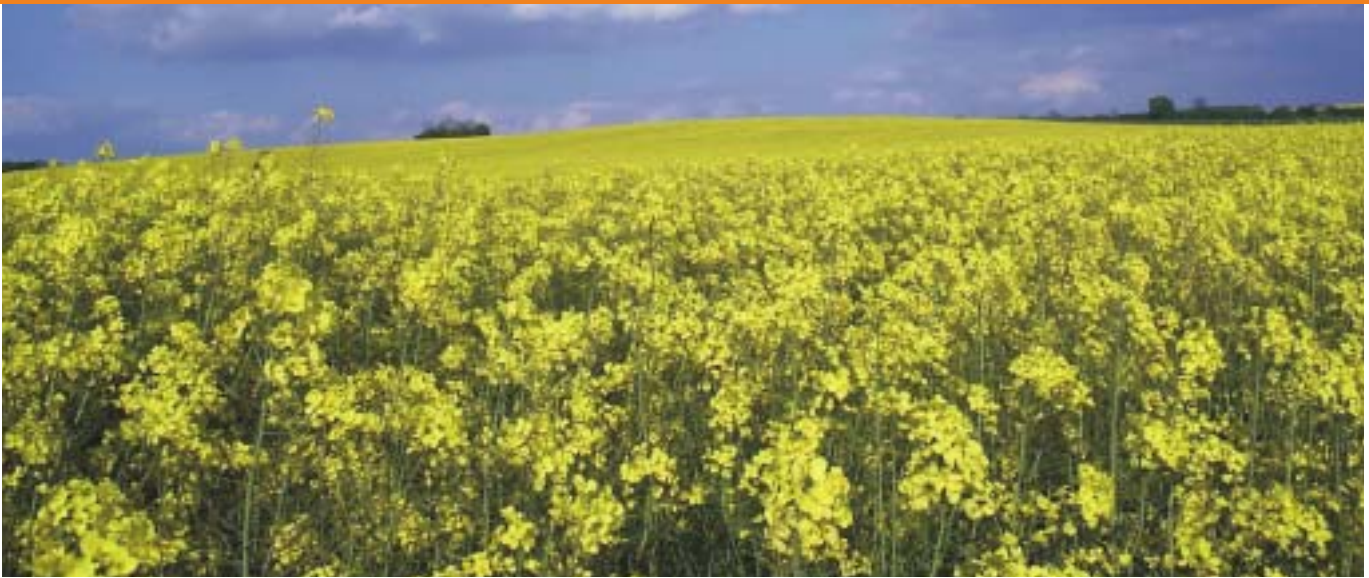
bindende eigenschappen. Neem een hap van een bonbon en de kans is groot dat de vulling palmolie bevat. Chocolade vraagt om een toevoeging van palmolie en daarmee wordt deze enorme industrie wereldwijd een prominente afnemer. Maar palmolie wordt gebruikt in werkelijk alles. Diervoeders kunnen nauwelijks zonder. Wist u dat veel melkpoeders voor de evenwichtige samenstelling op palmolie vertrouwen? Dit maakt Loders Crocklaan tot een machtige exporteur. “De vestiging in de USA neemt de export naar de Noord- en Zuid-Amerikaanse markten voor haar rekening, terwijl de Nederlandse Europa en Rusland belevert”, vertelt Van Sallandt. “Over het water wordt Duitsland, met zijn grote levensmiddelenindustrieën direct vanaf Maasvlakte en Wormerveer van palmolievarianten voorzien. België, Frankrijk, Italië, Oostenrijk en Zwitserland betrekken hun palmolie van Loder Crocklaan Nederland. Rusland en Oekraïne ontdekken de economische en gezonde voordelen van het gebruik van deze olie voor hun industrie. We hebben onze handen vol aan deze afzet en mogen absoluut niet mopperen. Maar ik zie toch ook grote mogelijkheden in Noord-Afrika. Daar komt langzaam een gezonde foodindustrie opzetten, waar Loders Crocklaan bij betrokken moet zijn.”

Reservoirs met palmolie.

Nederlandse aangelegenheid

Natuurlijk blijft de industrie op het gebied van food een belangrijke afzetmarkt. Maar volgens Van Sallandt leent de palmpit en, nadat de olie eraan is onttrokken, de restproductie zich ook voor andere industriële doeleinden. “Denk aan biomassa om energie te winnen. De palmolie is optimaal geschikt voor biodiesel. Maar dan zie je weer dat ondernemersinitiatieven in die richting zich niet alert gesteund zien door de overheid. In het buitenland laten ze daar geen gras over groeien. Raffineren is oorspronkelijk een Nederlandse aangelegenheid. Wij zijn daarin sterk, hebben de technieken ontwikkeld en geperfectioneerd. Wij zouden op dit gebied een prominente rol kunnen spelen. Er wordt wel veel over vergaderd en de ene onderzoekscmissie volgt de andere op. Maar daadwerkelijk iets ondernemen, nee. Waar laten wij het toch liggen?”

Ontwikkeling in sneltreinvaart

Biodiesel in Duitsland

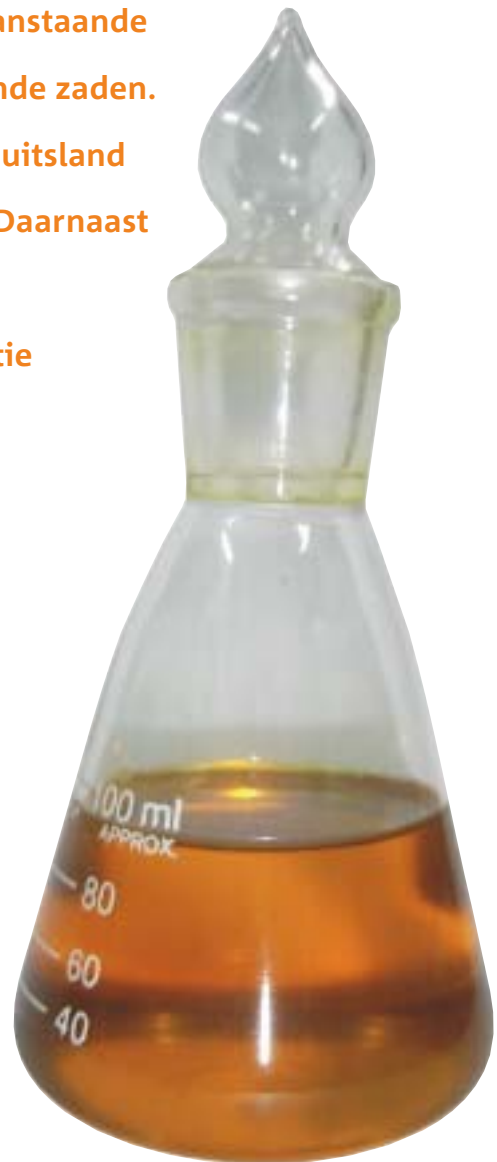

Duitsland neemt binnen Europa een vooraanstaande positie in bij de verwerking van oliehoudende zaden.

De meest voorkomende grondstof is koolzaad, dat in Duitsland op een areaal van ca. 1,3 miljoen ha wordt verbouwd. Daarnaast worden zonnebloemolie, palmolie, sojaolie en katoen verwerkt. Het leeuwendeel is bestemd voor de productie van biodiesel.

De ontwikkelingen rondom biodiesel hebben in Duitsland de afgelopen jaren een enorme vaart genomen. Inmiddels is de productie opgelopen tot 1,5 miljoen ton in 2005, terwijl de productiecapaciteit al is gegroeid tot circa twee miljoen ton. De afzet van biodiesel ligt momenteel bij 1,9 miljoen ton: een deel van de biobrandstof wordt dus geïmporteerd. De sector gaat uit van een productiecapaciteit van 3,2 miljoen ton in 2007. Dat zou betekenen dat Duitsland – als de teelt van biograndstoffen niet aanmerkelijk wordt uitgebreid – in de toekomst een aanzienlijk deel van de grondstof zal moeten importeren om de productiecapaciteit optimaal te benutten.

Biodiesel is de topper onder de biobrandstoffen. Het aandeel in het totale brandstofgebruik ligt bij circa 2%. Sinds 2004 wordt biodiesel bij conventionele diesel bijgemengd. Veel auto's die vandaag de dag van de lopende band af komen, hebben motoren die geschikt zijn voor het gebruik van biodiesel of een mengsel uit conventionele diesel en biodiesel. Deze brandstof is verkrijgbaar aan maar liefst 1.900 tankstations, verdeeld over het hele land. Daarnaast wordt biodiesel rechtstreeks geleverd aan transportbedrijven, openbaar vervoer bedrijven en aan de primaire landbouw.

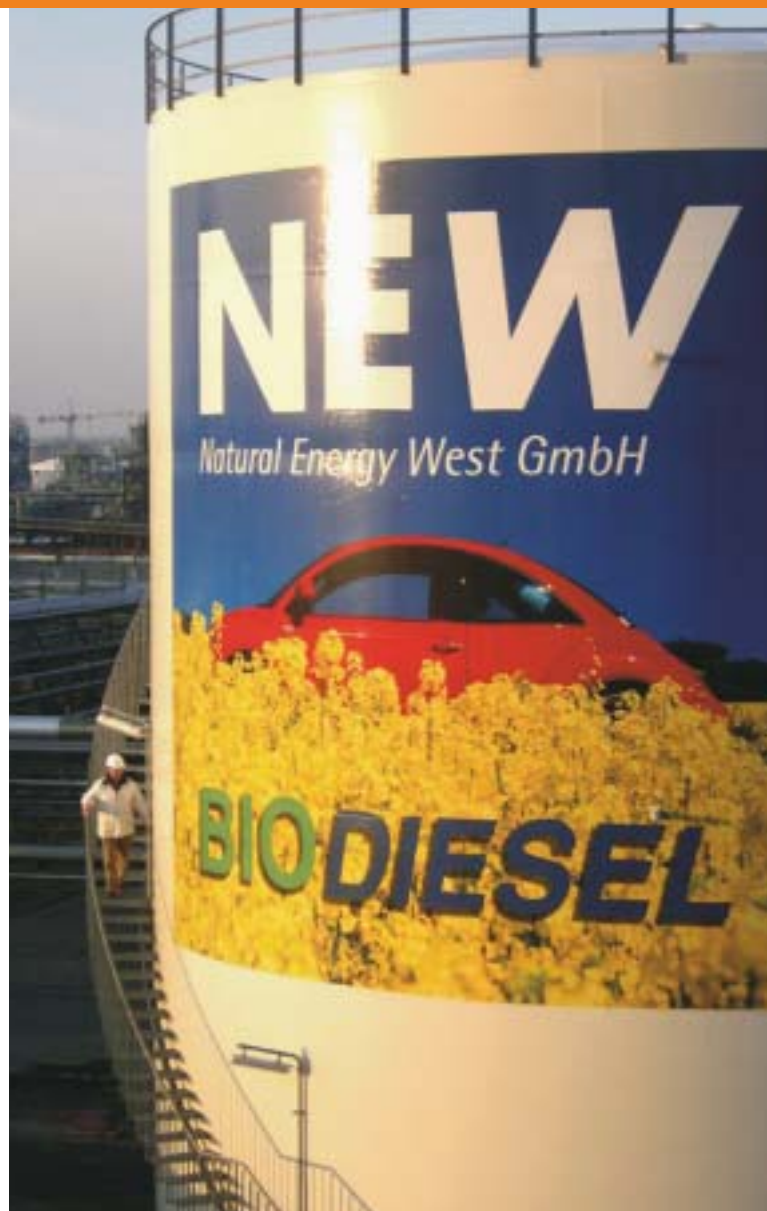
Het geheim van biodiesel

Wat is de succesformule achter deze 'bio-boom'? De Duitse overheid heeft met ingang van 1 januari 2004 de accijns op biobrandstoffen opgeheven. Daardoor is biodiesel 15 à 20 cent goedkoper dan conventionele brandstof. De vrijstelling geldt ook voor biobrandstof die bij fossiele brandstof wordt bijgemengd. Het prijsvoordeel heeft de afzet de nodige 'Schwung' gegeven. De prijs voor biodiesel volgt overigens de markt voor fossiele brandstoffen. Jaarlijkse bijstelling zorgt ervoor dat het prijsverschil niet te groot wordt. D.w.z. dat met elke prijsstijging van conventionele diesel ook de prijs voor biodiesel stijgt. Daarnaast zorgt de bijmengingverplichting uit Brussel voor het nodige steuntje in de rug. Duitsland heeft zich gecommitteerd aan de doelstelling uit de EU-richtlijn betreffende bijmenging van biobrandstoffen (5,75% in 2010).

Verder zijn er diverse overheidsprogramma's die onderzoek, investeringen en markttoepassingen op het terrein van duurzame grondstoffen stimuleren. In 2005 heeft de overheid € 43,6 miljoen ter beschikking gesteld. Voor 2005/2006 is € 10 miljoen extra uitgetrokken om het gebruik van biobrandstoffen in de landbouw te stimuleren.

Brandstofprijns bepalend

Het is moeilijk te voorspellen hoe de situatie zich verder zal ontwikkelen. De vraag of biodiesel in Duitsland een zonnige toekomst tegemoet gaat, zal in sterke mate afhangen van de brandstofprijns. Vanaf 2007 geldt een bijmengingverplichting van 2%. De accijnsvrijstelling voor bijgemengde biobrandstoffen komt dan te vervallen, met het gevolg dat de prijs omhoog zal gaan. Momenteel is nog niet duidelijk of deze maatregel ook op pure biobrandstof van toepassing zal zijn. Criticasters (waaronder de Duitse boerenbond) gaan ervan uit dat het wegvallen van de accijnsvrijstelling zeer nadelige gevolgen voor de markt voor biobrandstoffen zal hebben. De overheid verwacht daarentegen dat de concurrentiepositie van biobrandstoffen door de stijgende prijzen voor fossiele brandstoffen op den duur zal verbeteren.

Biodiesel is de topper onder de biobrandstoffen.

Voor de primaire landbouw is de teelt van duurzame grondstoffen een lucratieve inkomstenbron.

Aan de productie van eigen bodem zijn echter grenzen gesteld: de maximale capaciteit voor koolzaad ligt bij 1,5 miljoen hectare. Hiermee kan een aandeel van 3,8% van het totale brandstofgebruik in Duitsland worden gerealiseerd. Om op den duur met landen als Brazilië of Indonesië, die biobrandstoffen tegen een veel lagere prijs kunnen produceren, te concurreren, zal men echter flink moeten investeren in innovatieve productiemethoden, die de productiekosten verlagen en voor betere prestaties zorgen. In dit verband wordt voor BTL-diesel (Biomass to Liquid) op de middellange termijn een grote toekomst voorspeld.

De nieuwe bondsregering, die eind vorig jaar is aangetreden, heeft op het terrein van bio-energie nog geen doelstellingen geformuleerd. De verwachting is dat de sector ook in de toekomst kan rekenen op de nodige steun door de overheid.

LNV-bureau Berlijn

Biodiesel wordt rechtstreeks geleverd aan openbaar vervoer bedrijven.

Drs. Sjoerd-Jan ten Kate

“Ten Kate is klaar voor de toekomst”

Het visitekaartje zegt Musselkanaal, op de borden onderweg staat Stadskanaal, het ligt pal onder Groningen en het is gemakkelijker te bereiken via Emmen-Zuid. En toch rijd je, als je deze aanwijzingen trouw volgt, redelijk gemakkelijk naar Ten Kate om er het toonbeeld van een bedrijventerrein aan te treffen. Schoon, goed georganiseerd en ordentelijk. Als er wordt gezegd dat de toekomst van de industrie er zó uitziet, dan help

je dat hopen. Drs. Sjoerd-Jan ten Kate is één van de nazaten van de oprichter Sjoerd ten Kate, die in 1920 op het idee kwam dat de harde werkers in de veenkoloniën calorierijke voeding nodig hadden. Van een groothandel in boter, kaas en spek naar een specialist in dierlijke vetten en proteïnes met wereldwijde export.

Toen Ten Kate zich in de jaren vijftig ging concentreren op het verwerken van en de handel in vetten en een nieuwe techniek voor het uitkristalliseren van vetten wist te patenteren, ontstond de huidige specialisatie. Dergelijke bedrijven zijn niet dik gezaaid en de groei van de dierenvoedings- en voedingsindustrie bracht een enorme afzetmarkt teweeg. Ten Kate is behoorlijk vooruitstrevend als het om de productie van dierlijke vetten, vetspecialiteiten en vleeseiwitten gaat. “En daarom staat onze nieuwe fabriek ook in de belangstelling”, vertelt Sjoerd-Jan ten Kate. “Onze procestechniek is ondergebracht op een terrein waar meerdere bedrijven hun processen uitvoeren. Door elkaar te gebruiken en elkaar te completeren, komt het totaal van energieverbruik en vervuiling uit op een acceptabel minimum. En dat komt uit op een opvallende aanpak. Als je bijvoorbeeld rook veroorzaakt, kun je een rookfilter op je schoorsteen plaatsen. Maar je kunt ook kijken of je kunt voorkomen dat je

rook maakt. In samenwerking met de andere bedrijven op het terrein veroorzaken wij simpelweg minder verontreiniging door een bepaalde, vrijkomende stof in een volgend proces positief te gebruiken. Afvalwaterreiniging? Na alle processen op ons terrein is het water zó schoon, dat die niet eens meer nodig is. Dat werkt ontegenzeggelijk in ons voordeel en levert een mooi imago op, goed voor onze export.”

Directe toelevering

Bedrijvenpark Zuid-Groningen is gebaseerd op samenwerking en het voorkomen van elke vorm van verontreiniging. Vier bedrijven werken hier nauw samen. Naast Ten Kate is dat Dobbestroom (Avebe) als tweede Nederlandse bedrijf. Duitsland en de USA zijn vertegenwoordigd met respectievelijk VlaPro (gelatines) en Applied Food Biotechnology (AFT, producent van geur- en smaakstoffen voor diervoeders).

De productiehal van Ten Kate.

‘De gezamenlijke procestechniek voorkomt simpelweg vervuild water’

De winst schuilt in de bedrijfseconomische voordelen. Duurzaamheid en efficiency zijn de sleutelwoorden. De krachtcentrale van Dobbestroom levert elektriciteit en stoom voor Avebe en voorziet de drie producerende bedrijven op terrein direct van deze energie. Uit het productieproces van VlaPro ontvangt de Dobbestroom-centrale een bruikbaar condensaat retour, dat in energie wordt omgezet. Ten Kate en VlaPro benutten elkaars afvalstromen, zoals eiwit, vet en natte kanen. Het ligt in de bedoeling dat AFB gebruik gaat maken van een resterend eiwit van Ten Kate. In ieder geval is de samenwerking er doorlopend op gericht deze uitwisseling te intensiveren. Nieuwe bedrijven zijn welkom op het terrein, als ze zich in deze uitwisseling kunnen voegen of een belangrijke bijdrage kunnen leveren tot de uitbreiding ervan. Sjoerd-Jan ten Kate legt de voordelen van de samenwerking voor Ten Kate op tafel: “De winst van directe toeleve-

ring van elektriciteit en stoom. Vele deelprocessen komen te vervallen en dat betekent een grote sprong voorwaarts in de procesintegratie. Alles zit dichtbij en je kunt met een pijpleiding volstaan waar vroeger een vrachtauto op en neer moest rijden. Hergebruik van restwarmte betekent een grote mate van energiebesparing. En die voordelen gaan stuk voor stuk ook op voor de overige bedrijven op het terrein.”

Prachtige rapportcijfers

Een vergelijking tussen de situatie in 1998 en die in 2002 leverde prachtige cijfers op. Het stoomgebruik liep terug met 52%, dat van elektriciteit met 35%. Het terugdringen van het transport per vrachtwagen bespaart op jaarbasis zo'n 300.000 liter brandstof, waardoor het milieu ruim 935 ton CO₂ minder te verwerken krijgt. Prachtige rapportcijfers, die ons allen blij zullen maken, maar ook bijdragen aan een steviger concurrentiepositie van Ten Kate op de wereldmarkt. “Ja, natuurlijk, dat valt niet te ontkennen. Lagere productiekosten zorgen voor een goede onderhandelingspositie op een wereldmarkt die een steeds hardere strijd laat zien,” beaamt Ten Kate. “De post inkoop komt over de hele wereld, dus ook voor onze concurrent, meer en meer op een gelijk niveau te liggen. Dan moet je het ook van dergelijke langetermijnoperaties gaan hebben. Energiebesparing, efficiency, samenwerking, vooruitlopen op strengere milieueisen. Pak je daar je voorsprong, dan ben je veel van je concurrenten een flinke stap voor. En terugkomen vanuit een achterstand is tegenwoordig helemaal niet meer zo gemakkelijk. Daarom spelen wij nu maar alvast in op wat er komen gaat. Dat geeft geen rust, maar wel een veilig gevoel.”

MVO in Hongarije

Plantaardige oliën en vetten winnen terrein

Van huis uit consumeren Hongaren vooral dierlijk vet. De laatste jaren is echter een duidelijke groei waarneembaar in de consumptie van plantaardig vet.

Plantaardige oliën zijn vanwege hun hoge energiegehalte belangrijke voedingsmiddelen, veevoerders en een belangrijk basisproduct voor de industrie (zeep en verfstof). De laatste jaren gebruikt Hongarije plantaardige oliën ook als belangrijke bio-energiebron.

Van oudsher teelt Hongarije oliehoudende gewassen, vooral zonnebloem en raapzaad. De zonnebloem is van Mexicaanse afkomst en wordt in Hongarije al sinds circa 1820 geteeld.

Rond 1975 bedroeg het teeltoppervlak 100.000 hectare, inmiddels is dat 500.000 hectare. Dat levert gemiddeld 1,8 tot 2,5 ton zaad per hectare per jaar op. Binnen de Europese Unie is Hongarije na Spanje en Frankrijk de belangrijkste producent.

Raapzaad werd in het verleden op grote arealen geteeld voor het gebruik in olielampen. De ontwikkeling van nieuwe rassen zonder erucazuur heeft raapzaadolie ook geschikt gemaakt voor consumptie. Raapzaad is daarnaast een belangrijk gewas in de vruchtwisseling voor de graanteelt. Raapzaad geeft veel meer olieopbrengst dan de zonnebloem. Door de gevoeligheid voor insecten en kou is de teelt in Hongarije een riskante aangelegenheid. De jaarlijkse opbrengst varieert van 1,7 tot 2,7 ton per hectare.

Plantaardig

De verwerking van plantaardige olie is in Hongarije sterk geconcentreerd: zo'n 85% van de teelt wordt verwerkt door Cereol NV. Van Cereol's productie blijft 70% in Hongarije. De overige 30% wordt geëxporteerd. De belangrijkste producten zijn: ruwe olie, zonnebloem- en raapzaadolie en daarnaast op kleine schaal maïskiemolie. Deze producten worden op de markt gebracht onder de namen Floriol, Venusz, Oleïna, Vitol en Venus. Naast Cereol zijn er ook een paar kleinere bedrijven die olie voor consumptie produceren. De belangrijkste zijn: Heliosz-Coop KFT (Heliosz zonnebloemolie), De Bolyi Agrar NV (sojaolie) en Agro-Sztar NV (koudgeperste slaolie). Lag de consumptie van plantaardige olie in Hongarije in 1975 per inwoner per jaar nog op 3,4 kilo, in 2006 is dat 11,7 kilo.

De zonnebloem wordt in Hongarije al sinds circa 1820 geteeld.

De ruwe olie van zonnebloem en raapzaad wordt in Hongarije vooral gebruikt in de margarine-industrie. Er zijn twee margarineproducerende bedrijven in Hongarije: Linco met de producten Lincolight, LincoFamily en LincoSummer en Unilever met Rama, Delma Flora en Creme Bonjour. Beide zijn dochterbedrijven van Royal Brinkers Hungary Kft. Deze firma heeft productiebedrijven in Hongarije en Slowakije.

Dierlijk

De Hongaren consumeren tot op heden nog veel dierlijke vetten. Op het platteland worden nog rond de 800.000 varkens thuis geslacht. Daarbij worden alle delen van het varken verwerkt en geconsumeerd. Naast varkensvet eten Hongaren ook veel spek en kaantjes. De productie van varkensvet bedroeg in de jaren 2003 en 2004 rond de 16.000 ton.

In Nederland minder bekende dierlijke vetten als eenden- en ganzenvet worden in Hongarije als een delicatessie op brood geconsumeerd. Dit heeft alles te maken met het feit dat Hongarije één van de belangrijkste producenten van eenden- en ganzenlever is. Daarnaast wordt veel boter en in de laatste tien jaar ook botercreme geconsumeerd. Jaarlijks wordt hiervan in Hongarije 10.000 ton geproduceerd.

LNV-bureau Boedapest

MVO-consumptie in Hongarije (per hoofd van de bevolking)			
2000	2002	2003	
39,0	39,0	39,1	Vettenconsumptie totaal
0,9	1,1	1,3	Boter en botercreme
18,0	17,7	16,6	Varkensvet
8,8	11,0	11,7	Plantaardige oliën
4,7	6,6	6,9	Margarine

Palmolie in Indonesië en Maleisië

Partnerschap verbetert positie van kleine producenten

In vervolg op de World Summit on Sustainable Development (WSSD, Johannesburg 2002) heeft Nederland het initiatief genomen voor het

aangaan van partnerschappen met diverse ontwikkelingslanden. Om de toegang tot westerse markten voor hun agrarische producten te verbeteren, hun concurrentiepositie te versterken en hun duurzame productie te verhogen. Voor palmolie heeft Nederland een partnerschap gesloten met Indonesië en Maleisië.

Palmolie is een belangrijke grondstof voor tal van voedsel- en verzorgingsproducten, zoals margarine, zeep, chips, sauzen, koekjes, waspoeder, cosmetica en shampoo. Palmolie is een plantaardige olie die wordt gewonnen uit de vruchten van de olie-palm. Indonesië en Maleisië zijn inmiddels de belangrijkste producenten van palmolie. Voor deze landen is de olie een sleutelproduct voor hun economie. Binnen de EU is Nederland de belangrijkste importeur van palmolie. De belangstelling voor en dus de vraag naar palmolie is groeiend. Vooral ook door de mogelijkheden voor het (toekomstige) gebruik als biobrandstof. De aandacht voor sociaal en ecologisch aanvaardbare productieomstandigheden is gelukkig óók groeiend.

Kwaliteitscriteria

Het Nederlandse initiatief voor het partnerschap van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en het ministerie van Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking richt zich op capaciteitsopbouw. Daarbij helpt Nederland de beide ontwikkelingslanden om aan de steeds striktere kwaliteitscriteria van zowel industrie en overheden als maatschappelijke organisaties tegemoet te komen. Vertegenwoordigers van regeringen, industrie en relevante niet-gouvernementele organisaties zijn vertegenwoordigd in het partnerschap. Voor de Nederlandse industrie speelt het Productschap Margarine, Vetten en Oliën (MVO) een belangrijke rol in de samenwerking.

Smallholders

Vanuit het partnerschap ontwikkelen partijen projecten die de toegang tot de markt moeten verbeteren voor voornamelijk kleine en middelgrote bedrijven. Deze zogenoemde *smallholders* vormen een grote groep. Meer dan 33% van de bedrijven zijn klein en hebben weinig kennis en capaciteit in huis. De effecten in termen van ontwikkelingshulp zijn natuurlijk het grootst door

deze groep in staat te stellen een hoger inkomen te verwerven door verbetering van (de kwaliteit van) hun productie. Naast de kwaliteitsstandaarden richt de capaciteitsopbouw zich vooral op voedselveiligheidskwesties, armoedebestrijding en milieupaspecten. Partners hebben tot en met 2007 budgetten vastgesteld voor de uitvoering van projecten en programma's op de volgende aandachtgebieden:

- het versterken en vergroten van de expertise en institutionele capaciteit om effectief met de internationale standaarden voor voedselkwaliteit en veiligheid om te gaan;
- het uitwisselen en opbouwen van kennis aan de hand van best practices;
- het herzien van bestaande systemen en het introduceren van risicomanagement, wetgeving en certificering;
- het opbouwen van kennis en het ontwikkelen van technologie gerelateerd aan inspectie en controle (laboratoriumcapaciteit);
- het ontwikkelen en geven van trainingprogramma's gebaseerd op genoemde onderwerpen.

Duurzame productie

Dankzij de Roundtable on Sustainable Palm Oil (RSPO, op initiatief van het Wereld Natuur Fonds in 2003 opgericht) zijn onlangs op het gebied van duurzame productie van palmolie grote stappen in de goede richting gezet. Tijdens de laatste vergadering in Singapore in november 2005 hebben de deelnemers – producenten, verwerkers, banken, detailhandelaren en maatschappelijke organisaties – de opgestelde principes en criteria met overweldigende meerderheid aanvaard (zie ook de introductie 'Inspelen op maatschappelijke wensen' eerder in deze special). Binnen het partnerschap zijn voorzieningen getroffen om deze principes en criteria verder uit te werken en in te voeren.

LNV-bureau Jakarta

J.P. Spierenburg (Vereenigde Oliefabrieken)

“Wij verkopen op basis van persoonlijke aandacht”

Hebt u wel eens van Gloria margarine, Habibi cooking oil of Victoria halvarine gehoord? Inderdaad, u ziet ze nooit in de schappen van de winkels waar u binnenstapt. Toch zijn het grote merken van betrouwbare Hollandse origine en ze behalen een substantiële omzet. Het zijn de producten van de Vereenigde Oliefabrieken in Rotterdam en de afzetgebieden liggen buiten Nederland. Daar waar handel nog een avontuur genoemd mag worden, dus heel ver buiten onze grenzen, vertelt J.P. Spierenburg, general manager.

“Wij komen nog in gebieden waar eerst de generator moet worden gestart voordat de fax werkt. Je vliegt regionaal met machines waarvan de deur met een ijzerdraadje wordt gesloten. Of rijdt mee over hobbelige wegen en de chauffeur slaat opeens linksaf de bush in, omdat daar ergens Senegal moet liggen.”

Europese maatstaven

In 1829 zagen H. Spits & Zoon en H. de Haan & Zoon, twee kleine oliehandels, in Rotterdam het levenslicht. Klein betekende toen al een nadeel ten opzichte van groot, en al snel gingen ze op in de Vereenigde Oliefabrieken (VO). Het bedrijf zocht de markten op die vrij lagen en waar niemand het Rotterdamse lef voor had. Niet alleen met kokos-, palm-, soja- en zonnebloemolie in gezuiverde vorm, maar ook verwerkt tot eigen merkproducten. Vandaag de dag is de VO nog steeds de oliefabriek die overal markten maakt. Het bedrijf maakt gebruik van de productiefaciliteiten van derden, waarmee op basis van een verwerkingscontract langdurige relaties zijn opgebouwd.

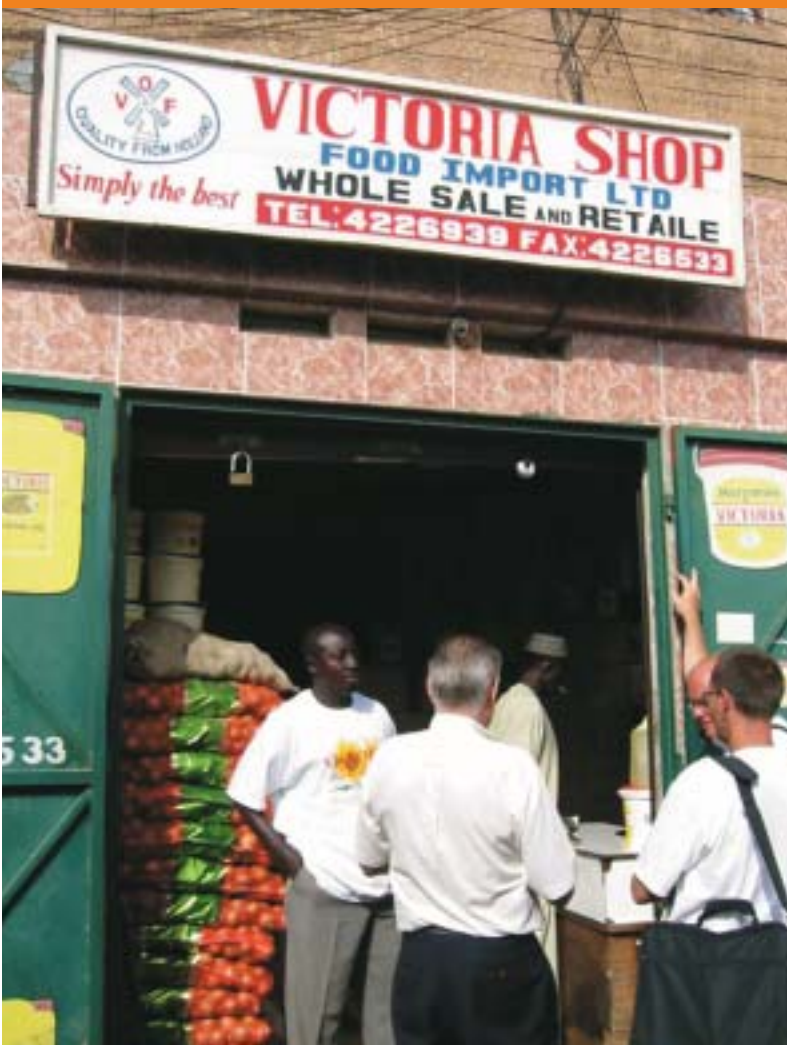
Producten van de Vereenigde Oliefabrieken in Rotterdam.

En de afnemers zijn nog altijd ver weg, daar waar de VO het rijk alleen heeft. “Nou ja, helemaal alleen zijn we niet, want we komen in West-Afrika ook wel eens Remia tegen”, vertelt Spierenburg. “Maar wij zoeken inderdaad die gebieden op waar we op basis van persoonlijk contact en dankzij volledig meedenken met de klant en zijn afnemers een perfect afzetgebied kunnen creëren. Daarbij hanteren we puur de Nederlandse, of als je wilt Europese maatstaven. Dat is onze eigen kwaliteitseis, ook in gebieden waar ze het zelf niet zo nauw nemen. We hanteren NEN- en ISO-normen, gaan honderd procent te werk volgens HACCP. Maar verder zijn we geheel en al gericht op de afnemers en hun markten. Als de margarine heftig van smaak moet zijn, en dat wil men in een aantal landen, dan leveren we voor die markt ons merk Gloria speciaal met een heftig aroma. Zo werken we in Afrika, Suriname, de Cariben, Noord- en OostEuropa. Met overal enorme voorkeuren en heel specifieke eisen, waar een multinational geen rekening mee kan en wenst te houden. Margarine die in Ghana geweldig loopt, wordt in Senegal een enorme flop. En daar moet je wel honderd jaar ervaring voor hebben, liefst binnen een compacte organisatie met langdurige relaties.”

Markt als testcase

Spierenburg kan smakelijke verhalen vertellen. De markten zijn vol voetangels en klemmen. Andere culturen, andere leefomstandigheden, andere marktwerking. “Zoiets als een testpanel van huisvrouwen”, vertelt hij. “Dat hoeft je er niet te verwachten. De markt is je testcase, de handel zelf. En die bouw je langzaam op en vervolgens langzaam uit. Met veel aandacht en zorg, vooral voor je directe afnemers. Een zakenreis heeft niet als doel te verkopen, maar het contact te onderhouden. Langdurig, zorgvuldig, met gevoel voor andermans emoties en omstandigheden. Je komt in landen waar de dood een heel andere impact heeft dan bij ons. Je rijdt ‘s ochtends met je zakenpartner langs een aangereiden man en ‘s avonds op de terugweg ligt het lijk er nog. En dat boeit de mensen maar matig. Dan kun je je voorstellen dat de manier van zakendoen ook geheel anders is dan wij gewend zijn.”

Hier is handel nog een avontuur.

Als we spreken over margarine in extreem warme landen, dan ziet zelfs de leek de problemen al bovendien. “Dat is ook zo iets”, beaamt Spierenburg. “Veel van die landen hebben geen mogelijkheden tot koeling. Terwijl ze ook voorkeuren hebben voor de hardheid of juist de smeerbaarheid van de margarine. Dan moet je al je ervaring aanwenden om precies die hardheid te bereiken op de dagelijkse temperatuur ter plekke, met behoud van de gewenste smaak en visuele acceptatie. Gelukkig is margarine niet extreem gevoelig voor bederf, maar een gebruiker beoordeelt de kwaliteit vanzelfsprekend allereerst op het oog. En op dat punt kan elk oliehoudend product, hoe optimaal vers ook, wel eens een steekje laten vallen. Die markten reageren net zo gevoelig als onze thuismarkten en het vertrouwen dat je afnemer, vaak een van de weinige groothandelaren en distributeurs in de regio, in je stelt, mag je niet beschamen. Ik schets misschien een negatief plaatje, maar extra moeilijk is het wel. Je moet

Spierenburg op lokatie in Afrika.

‘Het is wel een fascinerende en kleurrijke markt’

je er jarenlang in specialiseren, zoals wij dat hebben gedaan. Maar dan is het wel een fascinerende en kleurrijke markt.” Nieuw in het assortiment zijn de mayonaises. Er wordt momenteel een breed programma opgezet om de vele smaken te creëren die aan de wensen van de afnemers kunnen voldoen. “In ieder geval dikker dan mayonaise zoals wij die kennen”, verklaart hij. “Meer de Amerikaanse, dikke samenstelling. En met meer aroma, vaak een tikje zuurder van smaak. We zijn al een eind op weg en het assortiment begint vorm te krijgen. Op die basis is het nu naar wens variëren, om elke keer die specifieke smaak en samenstelling te krijgen die een bepaald land of zelfs een bepaalde regio wenst. Een nieuw product op de ons bekende markt. Dat betekent weer dubbel avontuur.”

Kwetsbare munten

Voor de betalingen kan de VO niet terecht bij de kredietverzekeraars. De risico's zijn simpelweg te groot voor de bedrijven die de risico's zouden moeten verkleinen. De VO doet dat zelf door keihard betalen vooruit te eisen. “Dan helpt je reputatie van 100% betrouwbare leverancier de afnemers over de brug”, kan Spierenburg met enige trots melden. “Men weet dat wij het risico niet kunnen dragen, maar is er wel van verzekerd dat de afgesproken container met de afgesproken inhoud op de afgesproken tijd ter plaatse is. Dan is vooruit betalen voor alle partijen een perfecte deal. En aan vaste afnemers, die we langer kennen, leveren we op rekening. Met korte betalingstermijnen en streng gereguleerd. Er wordt ook cash geleverd en soms zit er een bank tussen, die het risico deels overneemt en in onze richting de betaling garandeert. De moeilijkheidsgraad zit hem niet alleen in solvabiliteit, maar ook de valutatrucs die afnemers in dergelijke landen altijd proberen uit te halen. Mag ik ietsje later betalen?, vragen ze dan, als ze een grote valtabeweging zien aankomen. Daar moet je wel op berekend zijn, want in de waardefluctuaties van de kwetsbare munten van die landen kun je kapitalen kwijt raken zonder dat je er erg in hebt. En de marges zijn klein, dus je kunt je als leverancier weinig permitteren.”

Niet veel wijzer

Hoeveel heeft deze handel te maken met de Nederlandse overheid, zoals het ministerie van LNV? “Weinig”, beaamt Spierenburg. “We zouden wel via het ministerie en de landbouwwattachés informatie kunnen inwinnen over zoiets als invoerwaarden en etiketteringsvoorschriften, maar ze gaan ons niet veel wijzer maken dan we al zijn. Wij houden Europese, dus Nederlandse, standaarden aan. Die stijgen altijd ver uit boven de voorschriften die men in onze afzetlanden hanteert. Dus zitten we altijd goed. En gaat er in die landen eens iemand dwarsliggen, dan willen ze meestal iets anders dan het naleven van officiële overheidsregels. En die onderhandelingen kunnen we dan beter aan onze afnemers overlaten, want die kennen de wensen van overheidsfunctionarissen, douaniers en politieagenten veel beter dan wij.”

MVO in Turkije:

Bescherming door marktinterventies

De handel in margarine, vetten en oliën tussen Nederland en Turkije is een schoolvoorbeeld van protectionistisch landbouwbeleid. De handel toont pieken en dalen die een gevolg zijn van marktinterventies. De Turkse overheid voert van oudsher een landbouwbeleid dat is gericht op een zo groot mogelijk zelfvoorzienend vermogen. Dit geldt zeker ook voor margarine, vetten en oliën.

De Turkse handelsbalans voor margarine, vetten en oliën is sterk negatief. Het land importeert voor circa \$ 500 miljoen en exporteert voor circa \$ 200 miljoen. Zo'n 50% van de geïmporteerde margarine, vetten en oliën is afkomstig uit de Verenigde Staten. Daarna volgen Indonesië en Maleisië als goede tweede en derde. Nederland bezet de 13de plaats op de ranglijst. Het marktaandeel van Nederland is de afgelopen jaren gekelderde. In 2004 is de import uit Nederland gehalveerd en de cijfers over 2005 zijn nog maar een kwart van die in 2004. Turkije exporteert zelf voornamelijk naar Irak, Italië, Syrië en Libië.

Productie van oliehoudende zaden

De Turkse zelfvoorzieningsgraad op het gebied van oliehoudende zaden bedraagt 50%. De productie neemt jaarlijks toe door stijgende opbrengsten per ha en toename van het areaal. De productie van katoenzaden is 1,4 miljoen ton en die van zonnebloemzaden was in 2002-2003 circa 820.000 ton. De binnenlandse productie van sojabonen is relatief gering met 95.000 ton. Soja wordt dan ook op grote schaal (in 2003 was dat circa 900.000 ton) geïmporteerd, voornamelijk

De Turkse markt wordt overheerst door zonnebloemolie.

uit de VS en Argentinië. Turkije is één van de grote olijvenproducenten in de wereld. De meeste olijven worden gebruikt voor directe consumptie.

Nederland exporteerde in 2005 ongeveer 406 ton oliehoudende zaden naar Turkije. De exportwaarde bedroeg zo'n € 350.000. Daarmee is Nederland een kleine speler op deze markt. Nederland importeerde in

	invoer in Turkije vanuit Nederland					uitvoer vanuit Turkije naar Nederland				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
ruwe plantaardige oliën	8325	3682	2291	1	4	29	1916	1022	1870	44
overige plantaardige oliën	504	702	671	33	239	180	56	117	163	68
dierlijke vetten	62	41	59	69	86	1484	0	0	0	0
margarine	140	89	387	712	0	17	54	34	2	1
overige vetten, oliën, was	1359	4549	1914	803	295	0	50	86	21	103

2005 circa 1.200 ton oliehoudende zaden uit Turkije ter waarde van circa € 1,1 miljoen.

Consumptie van plantaardige olie

In 2002-2003 werd zo'n 735.000 ton geraffineerde olie geconsumeerd. Deze markt wordt overheerst door zonnebloemolie (75%), gevolgd door katoenolie (14%). Per jaar consumeren Turken gemiddeld 17,6 kilo olie, waarvan 60% vloeibare olie, 35% margarine en 6% olijfolie. Zonnebloemolie is favoriet, gevolgd door maïsolie, katoenzaadolie en soja-boonolie. Nieuw is de belangstelling voor de productie van biodiesel. Turkije is voor zijn energievoorziening erg afhankelijk van de import van olie en is naarstig op zoek naar alternatieve energiebronnen.

Import van plantaardige olie

In de afgelopen jaren heeft de Turkse overheid de import van plantaardige olie weten terug te dringen. De import daalde van 440.000 ton in 1997 naar 190.000 ton in 2002-2004. Naast Nederland verloren ook de VS en Argentinië markt in Turkije. Rusland, Roemenië, Bulgarije en Brazilië daarentegen wonnen marktaandeel. Alleen op de markt voor lijnzaadolie en raapzaadolie kunnen de West-Europese exporteurs zich momenteel handhaven.

Turkije kan momenteel in de eigen behoefte aan margarine voorzien.

Consumptie van margarine en boter

Margarine beslaat circa 35% van de Turkse olie- en vetmarkt. De binnenlandse productie van margarine bedroeg in de periode 2002-2003 480.000 ton. De binnenlandse consumptie groeide de afgelopen vier jaar mee met de bevolkingsgroei en bedroeg over de periode 2002-2003 419.000 ton. Daarmee kan Turkije momenteel in de eigen behoefte aan margarine voorzien. Grootste producent is Unilever met 40% marktaandeel. Dertig jaar geleden introduceerde Unilever margarine op de Turkse markt als vervanger van boter. Op het Turkse platteland blijft echter (zelfgemaakte) boter favoriet. Turkije importeert per jaar meer dan 100.000 ton boter uit vooral de VS. Nederland heeft een klein en constant aandeel in de botermarkt.

Terugdringen van importen

De Turkse industriële verwerkers van plantaardige oliën en vetten zijn sinds 1975 verenigd in de Vegetable Oils and Fats Industrialists Association. De vereniging streeft ernaar te voorzien in de binnenlandse behoefte aan oliën en vetten door binnenlandse productie van oliehoudende zaden. Alle margarineproducenten en de meeste

Olijven worden vooral gebruikt voor directe consumptie.

verwerkers van oliehoudende zaden en raffinaderijen zijn vertegenwoordigd in de vereniging die nauw samenwerkt met de State Planning Organisation, die grote invloed uitoefent binnen politiek en overheid. Dit leidde onder meer tot aanscherping van de importheffingen in 2002. Dit is de handel in margarines, vetten en oliën tussen Nederland en Turkije niet ten goede gekomen. In Turkije zijn aan de staat gelieerde producentencoöperaties met duizenden leden actief. De leden ontvangen staatssteun in de vorm van zaden, kunstmest en kredieten tegen lage rentes. De coöperaties kopen ook de oogsten van hun leden op tegen vastgestelde prijzen. In het geval van lagere wereldmarktprijzen en grote voorraden bij de coöperaties verhoogt de Turkse regering de importtarieven.

Handel tussen Nederland en Turkije

De handel in margarines, vetten en oliën tussen Nederland en Turkije vertoont een grillig beeld. Tot 2001 vertoonde de export van deze producten vanuit Nederland naar Turkije een stijgende lijn. Sinds 2002 is vooral de uitvoer van ruwe plantaardige olie vanuit Nederland naar Turkije flink ingezakt. Nadat de Turkse overheid in juni 2002 de importheffingen verhoogde, is de binnenlandse productie van margarines, vetten en oliën gestegen en is de import van deze producten flink teruggedrongen. Dit leidde in 2003 en 2004 ook tot een stroom van plantaardige olie van Turkije naar Nederland, maar in het afgelopen jaar is die export van Turkije naar Nederland weer sterk afgenomen. De Nederlandse exporteurs ondervinden ook grote last van allerlei bureaucratische problemen bij de export en eventuele exportrestituties.

Het is onzeker wat de toekomst zal brengen. De voorbereidingen op de toetreding tot de Europese Unie en de WHO-onderhandelingen over reductie van de marktinterventies zorgen voor spanningen en onzekerheid binnen de Turkse MVO-sector. Naar verwachting zal Turkije de opening van zijn interne markt zo lang mogelijk uitstellen. Intussen werkt het land hard aan de modernisering en de verhoging van de binnenlandse productie, onder andere door het uitbreiden van de irrigatiemogelijkheden in het Groot Zuid-Oost Anatolië-project.

LNV-bureau Ankara

Websites margarine, vetten en oliën

Veel nationale en internationale organisaties houden zich bezig met margarine, vetten en oliën. De websites van de belangrijkste bedrijven en instellingen zijn hier op een rijtje gezet.

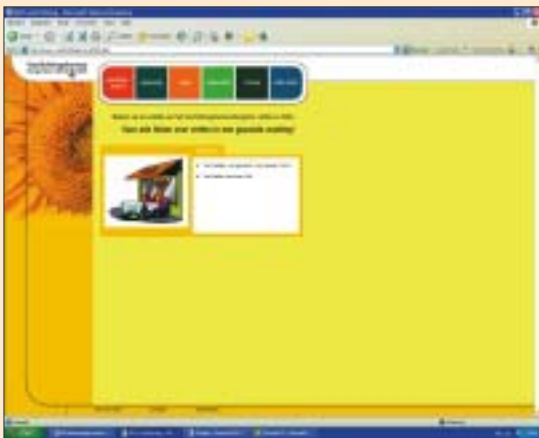
Nationaal

Productschap Margarine, Vetten en Oliën (MVO): www.mvo.nl.

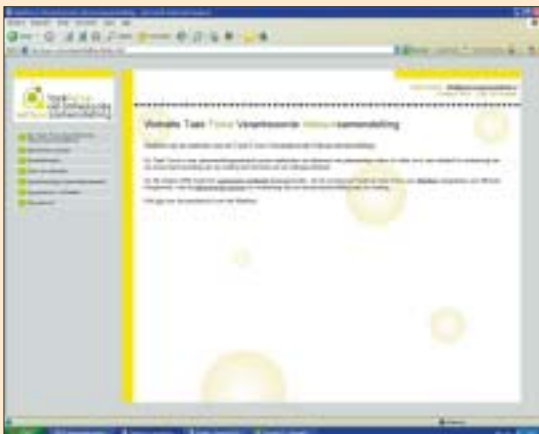

Volg de link naar www.mvo.nl/biobrandstoffen en www.mvo.nl/voedselveiligheid voor meer informatie over deze deelonderwerpen.

Voorlichtingsbureau margarine, vetten en oliën:
www.voorlichtingmvo.nl.

Taskforce Verantwoorde Vetzusamenstelling:
www.vetzusamenstelling.nl.

Internationaal

De Amerikaanse National Biodiesel Board (NBB): www.biodiesel.org.

De Braziliaanse Abiove (Associação Brasileira das Indústrias de Óleos Vegetais): www.abiove.com.br.

De Roundtable on Sustainable Palm Oil (RSPO):
www.sustainable-palmoil.org.

